

умотивовані вивченням концепцій інших науковців і музикантів-педагогів, котрі працювали у зазначений період і суттєво впливали на теорію і практику музично-естетичного виховання молоді.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Апраксина О.А. Методика музикального виховання в школі: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2119 «Музыка и пение» / О.А. Апраксина. – М.: Просвещение, 1983. – 224 с.
2. Данилевская Л. Основные принципы музыкального воспитания Н.Л. Гродзенской / Музыкальное воспитание в школе. Вып. 10: Сборник статей. Сост. О.Апраксина / Л. Данилевская. – М.: Музыка, 1975. С. 46-71.
3. Методика художественного воспитания в школе: Учебное пособие для педагогических техникумов и высших педагогических учебных заведений /Под ред. С.Н. Луначарской. М.,1934, – 138 с.
4. Методические рекомендации к урокам музыки в общеобразовательной школе. – М.: Музыка, 1971. – 286 с.
5. Раввінов О.Г. Методика хорового співу в школі /О.Г. Раввінов. – К.; Муз. Україна. 1969. – 129 с.
6. Румер М.А. О детском музыкальном творчестве. Из истории вопроса / Из истории музыкального воспитания: Хрестоматия /Сост. О.А. Апраксина / М.А. Румер. – М.: Просвещение, 1990. С.109-113.
7. Румер М.А. Методика преподавания пения в школе / М.А. Румер. – М., 1952. – 134 с.
8. Юцевич Ю.Є.Музыка. Словник-довідник / Ю.Є. Юцевич. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 352 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Черкасов Володимир Федорович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: становлення і розвиток музично-педагогічної освіти в Україні, професійно-педагогічна підготовка вчителів мистецьких дисциплін, формування естетичної культури особистості.

УДК 371.124:51

ОСОБЛИВОСТІ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ

Ірина АКУЛЕНКО (Черкаси)

Постановка проблеми. На сучасному етапі ситуація в українському освітньому просторі характеризується зміною поглядів на цілі й завдання

кожної ланки системи освіти. Аналіз протиріч і сучасних тенденцій у розвитку педагогічної освіти дозволяє дійти висновку, що розв'язання невирішених проблем і досягнення стратегічних цілей, які стоять перед українською системою педагогічної освіти, науковці вбачають на шляхах запровадження компетентнісного підходу, як перспективного світового і європейського освітнього орієнтиру.

Аналіз особливостей його впровадження у світовий у тому числі й вітчизняний освітній простір ставить на порядок денний проблему теоретичного обґрунтування системи компетентнісно орієнтованої методичної підготовки майбутнього вчителя математики. Методична підготовка майбутнього вчителя математики профільної школи має свою специфіку, що зумовлено особливостями методичної діяльності у процесі навчання математики учнів старшої профільної школи.

Аналіз актуальних досліджень. Запровадження компетентнісного підходу у вітчизняну систему професійної підготовки майбутнього фахівця пройшло шлях від довготривалих обговорень, дискусій та обґрунтувань [3; 4; 7] до закріплення у державних документах і практичного втілення в освітній процес [8; 9]. У дослідженнях науковців відображені історичні аспекти та зарубіжний досвід запровадження компетентнісного підходу в систему професійної педагогічної освіти (Н. Бібик, Л. Ващенко, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачева, М. Євтух, А. Кузьмінський, Н. Остапенко, С. Скворцова, Л. Бідюк, В. Моторіна, С. Раков та ін.), загальні питання методології цього підходу (В. Лозова), проблеми професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя (І. Зязюн, В. Маркова, Н. Кузьміна, Е. Зеєр, В. Адольф, Б. Гершунський, В. Гриньова, Т. Долбудько, В. Сластьонін, В. Кальней, С. Шишов, М. Ярмистий та ін.), окремі питання теорії і практики формування методичної компетентності майбутнього вчителя математики (В. Моторіна, С. Скворцова, А. Кузьмінський, Н. Тарасенкова, Н. Стефанова, Н. Кучугова).

Підсумовуючи етап розбудови у вітчизняних наукових розвідках щодо термінології компетентнісного підходу, Н. Бібик у статтях [1; 2] зазначає, що компетентність особи, яка навчається, є інтегрованим результатом навчальної діяльності, є тією набутою характеристикою особистості, що сприяє успішному входженню молодого людини в життя сучасного суспільства. Компетентність як характеристична якість особистості, що формується у процесі навчальної діяльності, є інтегрованим результатом набуття компетенцій – таких «відчужених від суб'єкта, соціально заданих норм до освітньої підготовки того, хто навчається, що є необхідними для його якісної діяльності у певній сфері»

[2, с. 409]. На таке трактування цих понять будемо спиратися у своєму дослідженні.

Мета статті окреслити основні вихідні положення концепції компетентнісно орієнтованої методичної підготовки майбутнього вчителя математики профільної школи.

Виклад основного матеріалу. Сутність компетентнісно орієнтованої методичної підготовки майбутнього вчителя математики профільної школи – формування методичної компетентності майбутнього вчителя шляхом забезпечення набуття студентами суб'єктного досвіду у виконанні різних видів методичної діяльності вчителя математики профільної школи у процесі цілеспрямованого спеціально організованого опанування тієї, чи іншої методичної компетенції впродовж навчання у ВНЗ.

Як показав аналіз варіантів дефініцій поняття «методична компетентність» переважна більшість науковців пов'язують методичну компетентність вчителя з певними властивостями та здібностями особистості, а також із готовністю реалізовувати ці здібності в професійній педагогічній діяльності, наявністю знань, отриманих під час навчання і виховання та досвіду в застосуванні цих знань у практичній роботі.

Даючи означення поняття «методична компетентність вчителя» науковці зосереджуються на різних його характеристичних властивостях. Це поняття трактують як один із визначальних компонентів методичної культури (Н. Стефанова [11]), як таку властивість особистості, що виражається в наявності глибоких і міцних знань і вмінь у межах навчального предмета та методики його викладання, а також позитивного досвіду виконання методичних завдань у їхній єдності (В. Земцова [12]), як володіння знаннями психологічних механізмів засвоєння знань і вмінь у процесі навчання, знаннями дидактичних методів, прийомів, володіння різними методами навчання, і вміннями застосовувати їх у процесі навчання (Н. Кузьміна [4, с. 94]).

Л. Шкеріна, В. Адольф, Г. Саволайн, М. Шашкина, М. Литвинцева відзначають [13], що сутнісною характеристикою методичної компетентності є її належність особистості, котра гарно володіє методикою навчання, чітко визначила своє ставлення до різних методичних систем і має індивідуальний стиль діяльності. Методична компетентність, як наголошують науковці, являє вона собою розгорнуту систему знань щодо питань конкретної організації навчання тієї чи іншої дисципліни.

І. Малова пов'язує [6] визначення змісту поняття «методична компетентність» із різними підходами до трактування змісту поняття «педагогічна діяльність». Оскільки, як зазначає І. Малова, педагогічна

діяльність вчителя розглядається як: 1) сукупність певних дій (В. Краєвський, І. Лернер, Є. Лященко, М. Скаткін, Н. Стефанова та ін.); 2) управлінська діяльність (Ю. Бабанський, С. Петрушкін та ін.); 3) процес вирішення педагогічних завдань (І. Ісаєв, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, Є. Смірнова, Є. Шиянов та ін.); 4) діяльність з організації педагогічного процесу (І. Зимня, Г. Сенькова), тому на думку науковця, методичною компетентністю вчителя математики буде називатися певний ступінь оволодіння: 1) методичними вміннями, відображеними у професіограмі вчителя (при першому підході); 2) управлінськими вміннями (при другому підході); 3) прийомами і способами розв'язування методичних завдань (при третьому підході); 4) організацією педагогічного процесу, що забезпечує засвоєння математики учнями (при четвертому підході).

С. Скворцова трактує [10] це поняття як теоретичну і практичну готовність до проведення занять з математики за різними навчальними комплектами, що виявляється у сформованості системи дидактико-методичних знань і умінь з окремих розділів та тем курсу, окремих етапів навчання та досвіду в їх застосуванні (дидактико-методичних компетенцій), у спроможності ефективно розв'язувати стандартні та проблемні методичні задачі. Під практичною готовністю майбутнього педагога до проведення уроків математики науковець розуміє набуття студентом досвіду застосування складових теоретичної готовності на практиці: через імітацію майбутньої педагогічної діяльності під час рольових ігор, через проектну діяльність з розв'язування методичних проблем і впродовж педагогічної практики.

Методична компетентність майбутнього вчителя математики профільної школи нами розглядається у трьох аспектах: 1) як важлива складова професійної компетентності вчителя математики профільної школи на початку його професійної діяльності; 2) як важливий цільовий орієнтир системи методичної підготовки у ВНЗ; 3) як інтегрований особистісно значущий якісний результат методичної підготовки студентів у ВНЗ.

Методичну компетентність вчителя математики профільної школи будемо визначати як інтегративну професійну якість особистості, що проявляється: у спроможності до самостійного, відповідального й ефективного виконання всіх видів методичної діяльності, яку виконує вчитель у процесі навчання математики в старшій ланці загальноосвітнього навчального закладу, у єдності науково-теоретичної підготовки (спеціальної предметно-математичної, психолого-педагогічної, підготовки із загальної методики та окремих методик навчання математики), практичної спроможності та досвіду у здійсненні різних видів методичної діяльності й розв'язуванні як типових задач фахової діяльності вчителя математики профільної школи, так і

проблемних ситуацій, що виникають в процесі навчання математики старшокласників, з використанням знань та суб'єктного досвіду (життєвого і професійного), у ціннісному ставленні до категорій дидактики математики – цілей, змісту, методів, прийомів, організаційних форм, засобів навчання математики в профільній школі, сучасних тенденцій розвитку теорії та методики навчання математики, технології уроку математики та інших форм організації навчально-виховного процесу тощо.

Ми вважаємо, що методична компетентність є важливою складовою професійно-педагогічної компетентності майбутнього вчителя математики. Вона є загальнопредметною компетентністю, оскільки формується на базі кількох дисциплін однієї галузі. Виділення спеціальної методичної компетентності є можливим на основі виокремлення процесів навчання учнів певних одиниць математичного змісту (наприклад на рівні окремої змістової лінії або окремого способу математичної діяльності учнів). Поняття «методична компетентність» виступає як видове стосовно поняття «професійна компетентність учителя», яке, своєю чергою, є однією з підструктур особистісних характеристик фахівця (за Е. Зеєр). Зауважимо, що, якщо професійна компетентність є поняттям універсальним, а не вузькоспеціалізованим, то методична компетентність учителя тісно пов'язана із предметною галуззю, тому у вживаному терміні необхідно вказувати відповідну галузь знань.

Ми цілком поділяємо думку А. Кузьмінського [55], що методична компетентність майбутнього вчителя має яскраво виражений прикладний характер і поєднує: 1) систему знань та вмінь, які опановують студенти у процесі науково-теоретичної та практичної підготовки, у процесі розв'язування методичних задач, пов'язаних із основними видами методичної діяльності майбутнього вчителя математики; 2) особистий досвід у їх застосуванні в ході розв'язування як типових задач фахової діяльності вчителя математики профільної школи, так і проблемних ситуацій, що виникають в процесі навчання математики старшокласників; 3) ціннісних орієнтацій та ставлень студентів до категорій дидактики математики. Ці аспекти мають бути відображені у структурі методичної компетентності.

Тому, на нашу думку, до структури методичної компетентності вчителя математики доцільно включати такі компоненти: гносеологічний (система теоретичних спеціально-наукових, психолого-педагогічних та дидактико-методичних знань), праксеологічний (система методичних умінь, які сформовані на відповідному рівні (дії за зразком, реконструктивно-варіативні дії, творча діяльність), та досвід їх застосування у навчальній, квазіпрофесійній діяльності й у ході

навчальної педагогічної практики), аксіологічний (досвід емоційно-ціннісного ставлення до своєї професії, до себе, до учнів, до суспільства), професійно-особистісний (професійно значущі особистісні якості).

Формування методичної компетентності майбутнього вчителя математики впродовж навчання у ВНЗ нами розглядається як складний, довготривалий, поетапний процес, який переходить у процес формування методичної компетентності діючого вчителя математики. Цей процес для майбутнього вчителя охоплює такі фази (етапи): фаза початкового становлення, формування, первинного функціонування, розвитку. Фаза початкового становлення – відповідає початковому накопиченню новоутворень у компонентах методичної компетентності майбутнього вчителя математики (характеризується стихійністю, некерованістю, часто неусвідомленістю суб'єктом – майбутнім учителем власне самого процесу). Фаза формування – відповідає керованому з боку викладача процесу формування новоутворень у кожному із компонентів методичної компетентності (характеризується цілісністю, послідовністю, системністю, керованістю з боку викладача, усвідомленістю з боку студента але можливі деформації у формованих компонентах, які студентом усвідомлюються недостатньо). Фаза первинного функціонування – відповідає керованому з боку викладача усвідомленому, цілеспрямованому з боку студента накопиченню суб'єктного досвіду пізнавальних відношень, практичних навичок, емоцій, цінностей поведінкових компонентів, які проявляються у конкретних навчальних ситуаціях, щодо основних методичних категорій: цілі, зміст, методи і прийоми, організаційні форми засоби, результати, суб'єкти навчання математики. Фаза розвитку – відповідає самоактуалізованому, самокерованому, високо усвідомленому з боку студента процесу накопичення й коригування суб'єктного досвіду та новоутворень у кожному із компонентів методичної компетентності, позитивні зрушення у рівнях сформованості всіх компонентів.

Системність процесу формування методичної компетентності забезпечується, по-перше, реалізацією етапів для проходження особистістю перелічених вище фаз, по-друге, їхньою спрямованістю на опанування системи методичних компетенцій, які задають напрям і суспільно визначені вимоги до змісту та обсягу методичної підготовки майбутнього вчителя математики профільної школи.

Етапи, що забезпечують проходження студентами фази початкового становлення, формування, первинного функціонування й розвитку методичної компетентності є такими: 1) мотивація та проектування цілей формування методичної компетентності; 2) діагностування початкового стану щодо рівня кожного із виділених діагностованих компонентів; 3) актуалізація наявних науково-теоретичних знань, пізнавальних

відношень, практичних навичок, емоцій, цінностей поведінкових компонентів, переведення їх із сфери несвідомого у сферу свідомого; 4) введення, засвоєння і застосування нових методичних знань у вигляді методичних об'єктів (поняття, факти, способи діяльності, що стосуються основних методичних категорій: змісту, цілей, організаційних форм, засобів навчання математики в профільній школі) або їх моделей; 5) оперування новими методичними об'єктами, здійснення різних видів методичної діяльності; 6) узагальнення способів здійснення різних видів методичної діяльності; 7) діагностика сформованості компонентів методичної компетентності на основі певних критеріїв.

Поступове проходження студентом через усі перелічені фази шляхом реалізації вищезазначених етапів у навчальному процесі сприяє розвитку методичної компетентності як інтегрованої якості особистості, виходу її на певний новий рівень. Для оцінки рівня сформованості кожного компонента методичної компетентності можуть бути використані різні діагностичні процедури й методи обробки даних. Визначальним критерієм досягнення певного рівня сформованості методичної компетентності, згідно нашої концепції, виступає рівень опанування студентом системи методичних компетенцій як системи, що відображає соціальне замовлення щодо обсягу й змісту методичної підготовки майбутнього вчителя математики профільної школи.

Поняття «методична компетенція» відображає об'єктивно задані вимоги до обсягу й рівня засвоєння сукупності методичних знань, навичок, умінь, ціннісних орієнтацій та досвіду виконання різних видів методичної діяльності. Компонентами методичної компетенції, на наш погляд, є: інформаційно-орієнтувальний (визначення кола повноважень майбутнього вчителя, виду методичної діяльності, в межах якої реалізується певна методична компетенція); мотиваційно-ціннісний (відображає систему суспільних вимог щодо ціннісних орієнтацій вчителя та його професійно-особистісної позиції у процесі реалізації компетенції); змістовий (відображає систему вимог до методичних знань, на основі яких дана компетенція реалізується); операційно-діяльнісний (відображає систему вимог щодо сформованості узагальнених способів виконання різних видів методичних дій, операцій, їх послідовностей, циклів, систем, які реалізують певний вид компетенції); комунікативний (відображає систему вимог щодо володіння спеціальною математичною й методичною термінологією, прийомами педагогічного спілкування, засобами для трансляції учням математичної інформації); семіотичний (відображає систему вимог щодо знаково-символічної діяльності, зокрема, використання різноманітних засобів фіксації математичного і методичного змісту у процесі реалізації окремої компетенції); особистісний (відображає систему вимог щодо особистісних

педагогічних і психологічних якостей, які є необхідними для реалізації даної компетенції); соціально-поведінковий компонент (відображає систему вимог щодо трансляції та суб'єктивної адаптації студентів до здійснення різних професійних ролей у процесі реалізації окремої компетенції).

Ці компоненти утворюють інваріантну структуру будь-якої методичної компетенції. Варіюватися може елементний склад кожного із виділених компонентів у залежності від компетенції, що розглядається. Структурно впорядкований комплекс методичних компетенцій утворює прогностичну методико-компетентнісну модель вчителя математики профільної школи, основою для побудови якої виступають провідні види діяльності вчителя в процесі навчання математики в класах різного профілю: аналітико-синтетична діяльність, діяльність з моделювання, прогнозування, проектування й конструювання, організація та керування діяльністю учнів, моніторинг та оцінювання власної діяльності й діяльності учнів.

Висновки. Формування методичної компетентності майбутнього вчителя математики профільної школи виступає цільовим орієнтиром компетентнісно орієнтованої методичної підготовки майбутнього вчителя математики профільної школи й забезпечується шляхом опанування студентами системи методичних компетенцій у процесі переходу від навчальної діяльності до квазіпрофесійної, а від неї – до навчально-професійної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бібік Н. М. Компетентність у навчанні / Н. М. Бібік // Енциклопедія освіти / АПН України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 408.
2. Бібік Н. М. Компетенції / Н. М. Бібік // Енциклопедія освіти / АПН України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 409.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та сучасні перспективи / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : „К.І.С.”, 2004. – 112 с. – (Бібліотека освітньої політики).
4. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. – М.: Высшая школа, 1990. – 119 с.
5. Кузьмінський А. І. Методичні компетентності в системі фахової підготовки майбутнього вчителя математики [Електронний ресурс] / А. І. Кузьмінський. – Режим доступа : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N149/N149p003-007.pdf. – Заголовок з екрану
6. Малова И. Е. Сущность и уровни методической компетентности учителя математики [Электронный ресурс] / И. Е. Малова. – Режим доступа : http://www.yspu.yar.ru/vestnik/uchenuye_praktikam/33_5/. – Заголовок з екрану
7. Пометун О. І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О. І. Пометун // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 65-69.
8. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти : постанова кабінету міністрів України № 1392 від 23 листопада

2011 р. [Електронний ресурс] . – Режим доступу :<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>. – Заголовок з екрану

9. Проект Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita-zm.org.ua/upload/files/reforma/815f84b163c88e724e796839db618bdc.pdf>. – Заголовок з екрану

10. Скворцова С. О. Динамічна модель формування методичних компетенцій у майбутніх учителів / С. О. Скворцова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 17 (70). – С. 177-183.

11. Стефанова Н. Л. Теоретические основы развития системы методической подготовки учителя математики в педагогическом вузе : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Н. Л. Стефанова ; Рос. гос. пед. ун-т им. А. И. Герцена. – СПб., 1996. – 32 с.

12. Земцова В. И. Теоретические основы методической подготовки учителя физики: автореф. дис. ... д-ра пед. наук / В. И. Земцова. – СПб., 1995. – 32 с.

13. Шкерина Л.В. Мониторинг качества профессионально-педагогической подготовки будущего учителя в педагогическом вузе : учебно-метод. пособие / Л.В. Шкерина, В.А. Адольф, Г.С. Саволайнен, М.Б. Шашкина, М.В. Литвинцева ; Краснояр. гос. ун-т им. В.П. Астафьева. – Красноярск, 2004. – 244 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Акуленко Ірина Анатоліївна - кандидат педагогічних наук, доцент, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.

Коло наукових інтересів: реалізація компетентнісного підходу в сучасних умовах вищої школи.

УДК 379.835 (477.52)

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІСТОВНИХ НАПРЯМІВ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ДИТЯЧИХ ОЗДОРОВЧИХ ТАБОРАХ УКРАЇНИ

Наталія ОЛЕКСІЄНКО (Дніпродзержинськ)

Постановка проблеми: Кардинальні політичні та соціально-економічні зміни, які відбулися в нашій країні наприкінці ХХ століття, істотно вплинули на систему оздоровлення та відпочинку дітей і призвели до істотних змін змісту організації освітньо-виховної роботи в дитячих оздоровчих таборах. На сьогоднішній день існує потреба в оновленні змісту освітньо-виховної роботи дитячих оздоровчих таборів, який має відповідати тим вимогам, які висуває сучасне суспільство. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми, на нашу думку, є